

Dagens frågor

Julklapp till läsarna

I årets nr 7 av Svensk Tidskrift meddelade vi, att vi av tryckeritekniska skäl tvingats lägga om tryckstilar. Det rörde sig inte om stilsort, som är densamma nu som tidigare och som vi menar är både ren och läsbar, utan om stilgraderna, alltså storleken på de använda typerna. Den nya tryckmetoden, som vi inte kan påverka, gav ett annat resultat än den förra.

Vi har nu provat nyheten tillräckligt, och eftersom vi redan en gång under löpande år ändrat utseende, gör vi det en gång till, i läsarnas intresse. Den förbättring, som vi bestämt oss göra nästa år, inför vi alltså redan med detta nummer. Vad som står under rubrikerna Dagens frågor, Litteratur och Namn att minnas blir, tror vi, betydligt mera lättillgängligt. Vi hoppas också att det blir uppskattat.

De anonyma psalmerna

En av de stora frågorna vid årets kyrkomöte var förslaget till tillägg till den svenska psalmboken. Förslaget hade utarbetats av en kommitté under ordförandeskap av kontraktsprosten Ulf Björkman. Det hade prövats en tid och fått både erkännanden och stark kritik; här behöver bara hänvisas till den artikel, som skrevs av Bo Sture Wiking i Svensk Tidskrift nr 7 detta år.

Det utskott, som behandlade förslaget vid kyrkomötet, kritiserade sönder det. Kyrkomötet beslöt sedan att ej antaga det och att det skulle överarbetas enligt utskottets anvisningar. Det var ett lyckligt beslut, men det ställer vissa problem. Skall samma psalmbokskommitté revidera sitt eget verk, eller vore det inte bättre om nya krafter trädde till?

I förslaget finns inte mindre än 83 psalmer signerade Anders Frostenson – original eller översättningar – och närmast honom kommer Olov Hartman med 14 psalmer.

Båda dessa författare satt med i kommittén. Det förefaller inte vara mänskligt att begära, att de skall kunna se objektivt på kyrkomötets kritik av inte bara deras kommittéarbete utan också av deras författarskap. Vad beträffar den förre gäller dessutom, att hans många bidrag till förslaget klart visar, att han är en fin lyriker men att han numera sällan lyckas skriva en psalm. Med psalmer menas i första hand sånger att sjungas av en kristen menighet, och bara alltför ofta vill förslaget att församlingen skall samlas i andakt kring Anders Frostensons känsloliv, uttryckt i religiösa infall på inte sällan halvkväden svenska.

Därtill kommer ännu en sak. Förslaget innehåller 21 anonymt insända psalmer. Man skall vara särdeles okänslig i stilfrågor för att inte få intrycket, att några av dem är skrivna av Anders Frostenson. Om så är fallet, och det torde var många som tror, ställer sig frågan om han vidhöll sin anonymitet inom kommittén och deltog i röstningarna om dessa sina egna förslag. Om han korrekt avstod från att rösta om dem, fanns det då ingen i kommittén som åtminstone misstänkte att han var författaren? Frågade man honom inte, och vad svarade han? Eller teg man med sina misstankar av hänsyn till hr Frostenson, som ändå var så väl representerad, för att med sin tystnad lura både sig själva och kyrkomötet?

Det sista är inte troligt, men i varje fall borde kommittén ha kunnat reda upp och redovisa anonymitetsfrågorna i vad de gällde en av dess egna medlemmar. Nu framstår resultatet på denna punkt som ganska sjabbigt. Detta, förenat med det kraftiga underkännande kommittén fått av kyrkomötet, gör det tydligt att den bör träda tillbaka och lämna fortsättningen till andra.

Läromedel (s)

Då en motionär under den socialdemokratiska partikongressen framförde kravet

på förstatligande av läromedlen, bemötte statsrådet Lena Hjelm-Wallén honom med bla följande argument: "Med de insatser som har gjorts statligt och kommunalt vad gäller både ekonomiska och innehållsmässiga aspekter menar jag att det inte nu finns anledning att gå till ett förstatligande av läromedelsbranschen. Samhällets grepp över läromedelsframställningen har blivit starkare, och det finns nu anledning att låta de olika organen utveckla sin verksamhet. Om inte det här skulle vara tillräckligt eller om inte läromedelsframställningen skulle koncentreras kraftigt – nu har vi ca 700 läromedelsproducenter – ja, då bör åtgärder övervägas i syfte att överföra läromedelsproduktionen till samhället."

Statsrådet yrkade avslag på motionen, men kongressen beslöt att bifalla förslaget och fastslog därmed ett mångårigt SSU-krav. Frågan kom upp i riksdagens interpellationsdebatt den 4 november, och statsrådet förklarade då att läromedelsbranschen skulle kartläggas på nytt till följd av kongressbeslutet. Hon ville inte ge några konkreta svar utan försökte glida undan, vilket man torde få tolka så att regeringen aktar sig för att lägga fram något krav på socialisering av läromedlen före valet 1976.

Lena Hjelm-Wallén framhöll att samhället får ett allt starkare grepp om läromedelsproduktionen och man är verkligen böjd att hålla med henne efter att ha tagit del av SNS-skriften "Profit, vinst, överskott – näringsliv och samhälle i skolans böcker". Den är författad av Kurt Samuelsson, Jan-Olov Seveborg och Olle Wästberg.

Kurt Samuelsson har studerat värderingar och saklighet i gymnasiets läroböcker i samhällskunskap. Jan-Olov Seveborg redovisar en undersökning om värdeord och innehåll i de läroböcker i detta ämne som nu användes, resp för tio år sedan. De båda författarna har kommit fram till att man knappast kan allmänt kritisera dessa läroböcker för systematisk och avsiktlig partiskhet. Vissa

tendenser till indoktrinering i ena eller andra riktningen finns, men så länge det finns en fungerande konkurrens på denna marknad och skolorna har fritt val mellan olika böcker kan man tolerera sådant.

Samma företeelse kan sålunda beskrivas med olika ord. Det blir lätt så att det stora multinationella företaget rör hem profiter, det svenska småföretaget går med vinst och det kooperativa visar överskott. Egentligen är väl detta samma sak. Alla företag är måna om sin lönsamhet oberoende av om de är privata, kooperativa eller statliga.

Eleverna kan även påverkas genom urvalet av bilder och bildtexternas innehåll. En lärobok illustrerar Sovjets u-landshjälp med ett foto av ryska turbiner som skall till Assuandammen i Förenade Arabrepubliken. USA:s u-hjälp belyses samtidigt av en bild från Ecuador. I bildtexten står att det gäller en demonstration i vilken man begär rättvisare jordfördelning. Folkmassan hejdas av polis och militär, klädda i amerikanska uniformer och utrustade med amerikanska vapen.

Olle Wästberg har kartlagt läromedelsmarknaden och granskat den ökande koncentrationen på denna. Han har funnit att författarnas och förlagens inflytande tycks vara på väg att minska, medan skolöverstyrelsens och Kommunförbundets ökar. Man kan klart skönja en centraliserad styrning av läromedelspolitiken. Om branschen förstatligas skulle detta innebära en stor fara för indoktrinering och partiskhet, anser han.

Kommunerna minskar alltmer den enskilda lärarens urval av läroböcker. Numera har man i Stockholm, Göteborg och Malmö infört ett nytt system, vilket innebär att lärarna endast får två titlar att välja mellan i varje ämne. Det av Kommunförbundet ägda företaget Kommunsamköp planerar att samordna inköpen. Det bygger upp ett dataregister med alla titlar på läromedelsmarknaden och skapar egna granskningsgrupper och registrerar deras omdömen. Det är ett stort steg

mot ett "enhetsläromedel". Om detta system införes kommer den troliga följden bli att förlagen på ett tidigt stadium förhandlar med kommunerna och ger dem inflytande på produkten. Härigenom stängs ytterligare ett fält för insyn, och centraliseringen på läromedelsmarknaden ökar. I detta sammanhang kan nämnas, att det statliga förlaget Liber enligt egen uppgift skickar över manuskript för förhandsgranskning hos LO.

Bland producenterna leder Esselte Studium stort. Det behärskar ca 55 % av marknaden, medan det statliga Liber står för ca 15 %. De mindre förlagen har svårt att klara av de stora läromedelspaketen, och koncentrationen kommer därför förmodligen att fortsätta.

Mycket håller på att hända på detta område. TRU-kommittén har nyligen kommit med ett förslag till en statlig utbildnings-TV, vilken skulle få monopol på all etersänd undervisning och allt tryckt och bandat material i samband härmed. Skälet till ett sådant monopol sägas vara att de privata företagen inte anses ha resurser att framställa t ex läromedel på videoband. Dessa företag förnekar att så är fallet. I dag framställs sålunda den största delen av den undervisningsfilm som används i Sverige av privata företag. Eftersom TRU blir subventionerat med statsmedel, kan det lätt konkurrera ut andra producenter när det gäller hela paket med TV-band och tryckt material. Det finns all anledning att bevaka den utvecklingen.

Folkräkningen

När konung David enligt 2 Samuelsboken 24 föranstaltade en folkräkning, sågs detta med ovilja av hans härhövdsmän, som han utsett till t f statistiker. En rättfärdig konung borde inte räkna sitt folk utan lita till Gud, som skaffade honom tillräckligt många män. Men David gav inte med sig, och Gud lät mycket riktigt sin ängel slå landet med pest i

tre dagar. Då ångrade sig David och köpte jebuséen Araunas tröskplats för att där bygga ett altare. Femtio siklar silver kostade historien honom, bortsett från dem som dött i pest, men de räknades inte.

Det är intressant att se, att när samma berättelse några hundra år senare återkom i 1 Krönikeboken 21, hade priset på tröskplatsen stigit till sex hundra siklar guld. Tydligt hade däremellan uppträtt en eller annan finansminister, av den stränga sorten, som med glada tillrop om förbättrade konjunkturer drivit inflationen framåt.

Dagens hövitsmän, som tjänstgör i Folk- och bostadsräkningen, behöver inte tänka på Gud och hans pestängel. De har i stället en annan herre, som är datorn och som kräver punktlig lydnad även i de mest egenartade påhitt. Så har datorn sagt ifrån att under vecka 43 år 1975 fick ingen ha mer än en sysselsättning. Den kändes inte vid en skogsarbetare, även om han arbetat hela veckan i skogen. Han skulle vara trädhuggare eller trädskapare eller trädkörare. En lokalvårdare, som det nu heter, skulle vara golvrengörare eller fönsterputsare. Att han eller hon gjort båda delarna och varit städare måste datorn förkasta.

Värst har pensionärerna råkat ut. En dam som skött hem och hushåll kunde enligt datorn inte vara samtidigt pensionär och hemmafru, trots att hon i verkligheten är det. En pensionär, som uppgivit att han under veckan arbetat 15 timmar i grannens trädgård, fick vara tacksam om hans pension inte blev indragen. Han hade blivit trädgårdsgravare. Skulle pensionären ha använt lika många timmar för att skriva några tidningsartiklar utan betalning, i hopp att längre fram kunna placera dem, blev han minsann författare, även om han levt på sin pension som enda inkomst.

Allt detta åstadkom viss förvirring hos dem som motvilligt lät sig räknas. Men datorns slavar, folkräknarna, hade förutsett fallet och visste råd. Blanketterna skulle denna

gång fyllas i med blyerts. Om nu folkräkningskontrollanterna hittade en obstinat person som vidhöll att han fyllt i sin blankett hederligt och rätt, suddade de stillsamt ut en del av hans uppgifter för att få datorn nöjd, vilket alltid måste vara huvudsaken. Aldrig har det gått åt så mycket radergummi på kommunkontoren som denna höst.

Inom bostadsräkningsområdet firade emellertid datorn en triumf. Den har exakt fått veta hur många som använder wc och hur många som har något torvmullarrangemang. Därmed har utvecklingen gått långt sedan kung Davids tid, då var och en grävde sin grop i sanden som inga härhövidsmän räknade.

"Samhället, det är vi"

Den socialdemokratiska "Nya Norrland" vecklagade i en ledare (25/10) mycket över att Svenska Arbetsgivareföreningen sedan några år "satsar väldigt högt på att vinna det ideologiska slaget om eleverna i skolorna". Särskilt förargar det Nya Norrland att SAF "massproducerar eleganta bildband, påkostade häften och böcker för skolbruk".

SAF beskylls vidare av tidningen för att "smutskasta den politiska och fackliga arbetarrörelsen", bli framställt partiet och LO-förbunden som toppstyrda maktapparater, som förtrycker enskilda människor.

Ack ja, hur förskräckligt är det inte med kritik!

Dessbättre, upplyser Nya Norrland, har nu LO och förbunden gått till motoffensiv. Man har insett att det inte duger att "passivt betrakta arbetsgivarnas framfart på skolorna... Facket måste bevaka att skolan motsvarar läroplanernas förväntningar och verkligen förbereder eleverna för den framtida löntagarrollen".

Så långt är inte tidningens utbrott särskilt anmärkningsvärt. Krav på att SAP och LO nogta bevakar möjligheterna att agitera i sko-

lorna har vi hört förr. Det förvånar då inte heller att Nya Norrland finner LO:s satsning på skolinformation "lovvärd" och menar att "facket förtjänar allt det stöd det får i den verksamheten av skolpolitiker, lärare och elever".

Däremot hoppar man till, då tidningen uttryckligen kräver att denna LO:s verksamhet skall betalas av det allmänna. Nya Norrland tycker att det är "bedrövtligt" att så inte sker och uttalar den fromma förhoppningen att "regeringen ser till att det blir en ändring på den punkten så snart som möjligt".

Det skall bli intressant att se om tidningen blir bönhörd. Socialdemokraterna är som bekant mästare i att på otaliga slingrande vägar bevilja sig själva anslag av allmänna medel till sina egna aktiviteter.

Ändå har man knappast någonsin förr sett ett så oförblommerat uttryck från de socialdemokratiska gräsrotternas sida – det är ju dem Nya Norrland närmast företräder – för tanken, att "samhället är vi socialdemokrater".

Att samhället betalar, betyder att skattebetalarna, dvs också oppositionen betalar. Skall den deltaga i finansierandet av SAP-LO-komplexets ideologiska agitationer i skolorna? I så fall finns det inte mycket kvar av den demokratiska idealism, som en gång var socialdemokratiens verkliga ideologiska styrka.

Ett tal i FN

Vissa politiker har förmåner, som andra människor och för den delen också andra politiker saknar. De får då och då möjlighet att gratis och i första klass resa till Amerika. För socialdemokrater bör detta kanske ses mer som en börda än som en förmån, eftersom USA är ett land som de föraktar och fördömer. Men de tycks uppfatta resan som en plikt, som de har att bära, och för kritiska partibröder och systrar kan de alltid förklara att de har viktiga uppgifter att fullgöra i FN.

Hur viktiga framgångar av en resa, som nyligen gjorts av fru Inga Thorsson, förvisso mer partitrogen än de flesta. Hon har hållit tal i FN:s första utskott. Talet har sänts ut över världen. Sveriges regering har sagt sitt, och alla kastar sig girigt över det.

Det handlar om den nedrustning, som inte finns. Där ingår inte en saklig uppgift som är ny, där står inte ett ord som inte sagts förut, inte en fras som inte känns igen. Där finns inte ett konstruktivt förslag. FN:s generalsekreterare har redan föreslagit, att en översyn av organisationens behandling av nedrustningsfrågor skall ske, och Sverige gör nu samma sak och alltså ganska onödigt.

Vad denna översyn skall gå ut på, sammanfattar fru Thorsson i tre punkter. I en av dem sägs att informationsflödet om nedrustning från FN till regeringarna och allmänheten bör öka. Men får inte redan alla regeringar alla FN-papper och sitter de inte upp till halsen i dem? Att allmänheten, särskilt den som i Sverige läser fru Thorssons

partitidningar, borde få veta hur rustningsfrågorna ligger till, är nog riktigt. Men om tidningarna inte vill tala om hur verkligheten ser ut, lär nog inte mera papper hjälpa.

De övriga punkterna är av samma värde, och ingen kommer att bekymra sig om dem. Man kan inte underlåta att tänka på ett bekant fall, då två allvarstygda excellenser, hrr Erlander och Undén, bestraffade en partiledare, hr Hjalmarson, med att denne inte fick resa till FN. Orsaken var att han haft egna åsikter. Det var en skandal på sin tid. Nu kan det i stället diskuteras om det inte är skandal att skicka personer till FN för att läsa upp ett tal, vilket en av de där stationerade svenska tjänstemännen lika väl kunde göra, om det nu alls behöver göras. Troligen behövs det inte, och då är fru Thorssons resa en demonstration av ett av de områden, där återhållsamhet och sparsamhet, var för sig goda och ofta numera bortglömda ting, skulle kunna ingå en länge önskad förening inom utrikesförvaltningen.